

BVD/SBP

- rapportage over internationale ontwikkelingen
feiten en achtergronden die van belang
kunnen zijn voor de binnenlandse veiligheid

Nr. A84/007/a

6 februari 1984

FUNCTIE EN TAKEN VAN VAKBONDEN IN DE SOVJETSAMENLEVING

"Fully sharing and wholeheartedly supporting the Communist Party's policy and operating under the wise leadership of the Leninist Central Committee Soviet trade unions will continue to move steadily along the path of building communism and to work constantly for the good of the people and for the prosperity of our socialist homeland".

uit : Report on the AUCCTU's Work and the USSR Trade Unions' Task in the Light of the 26th CPSU-Congress Decisions, Trud, Moscow, 17 march 1982; opgenomen in FBIS-Daily Reports, 30 march 1982.

Inleiding

Vakbonden zijn maatschappelijke organisaties, die in vrijwel elke moderne samenlevingsvorm voorkomen en een meer of minder belangrijke functie te vervullen hebben. Ze zijn - zeker in een democratie - zo vanzelfsprekend dat zonder vakbonden een samenleving niet als compleet wordt ervaren. Het feit dat dergelijke organisaties zowel in Oost als in West functioneren, hoeft uiteraard niet per definitie te betekenen dat er gesproken kan worden van identieke organisaties.

Oppervlakkig gezien bestaan er zeker overeenkomsten, maar er zijn ook duidelijke verschillen m.n. als het gaat om de rol die vakbonden in de samenleving hebben te spelen.

In een in 1979 door het Sovjetpersbureau Novosti uitgegeven brochure is dat onderscheid duidelijk aangegeven, waar gesteld wordt dat " ... de vakbonden in de Sovjet-Unie en de vakbonden in kapitalistische landen onder principieel verschillende omstandigheden werken en daarom niet over één kam mogen worden geschoren". Immers, " ... (in) de Sovjet-Unie worden de vakbonden opgericht

in de bedrijven die niet aan particulieren toebehoren zoals onder het kapitalisme wel het geval is, maar die eigendom van de gehele maatschappij zijn. Zij ontplooiën hun activiteiten onder de omstandigheden van een werkersstaat die ten doel heeft het materiële en het culturele levenspeil van de eenvoudige mensen te verhogen. Daarom komen de belangen van de vakbeweging en van de staat met elkaar overeen" *). Wat dit laatste betekent zal duidelijk gemaakt worden in een vijftal Focussen, die samen een beeld geven van het Sovjetrussische vakbondssysteem. In deze eerste aflevering wordt ingegaan op de meest wezenlijke kenmerken van de Sovjetvakbonden en op de algemeen communistische opvattingen m.b.t. deze organisaties. De tweede en derde Focus behandelen resp. de verhouding tussen de Sovjetvakbonden en de CPSU en tussen de Sovjetvakbonden en de staat, terwijl de structuur van de Sovjetvakbondsbeweging in de vierde aflevering aan de orde komt. Tenslotte wordt aandacht geschonken aan de taken en activiteiten van vakbonden in het Sovjetbestel en aan de verplichtingen voor het individuele vakbondslid. Het is saillant dat ondanks de bestaande verschillen tussen democratische vakbonden in het Westen en de communistische vakorganisaties in de Sovjet-Unie er toch vaak intensieve contacten bestaan tussen beide. Deze passen overigens in het van oudsher aan Oosteuropese zijde bestaande streven om tot hechte samenwerking en nauwere internationale aaneensluiting te komen.

Wezenlijke kenmerken van de Sovjetvakbonden

In het in het voorgaande gegeven citaat - afkomstig uit een toespraak van voorzitter van de Centrale Raad van Sovjetvakbonden (VTsSPS **) tijdens het 17e vakbondcongres in 1982 - wordt in feite als meest wezenlijke kenmerk genoemd dat de Sovjetvakbonden functioneren onder leiding van het Leninistische Centrale Comité (d.w.z. het CC-CPSU) en dat zij het beleid van de communistische partij van ganser harte ondersteunen. Soortgelijke uitspraken over de verhouding tussen vakbond en CPSU zijn herhaaldelijk gedaan tijdens achtereenvolgende vakbondcongressen en kunnen ook regelmatig aangetroffen worden in tijdschriftartikelen en vakbondsbrochures.

Het feit dat de CPSU optreedt als leider van de vakbonden moet van invloed zijn op de praktijk van het vakbondswerk in de Sovjet-Unie. Een positie van ondergeschiktheid - en dat is toch de kern van een dergelijke verhouding - reduceert in feite de vakbonden tot hulporganen van de partij.

*) USSR - 100 Vragen en Antwoorden, Uitgeverij Persagentschap Nowosti, Moskou 1979, pg. 31-32.

**) VTsSPS is de in de Sovjet-Unie gebruikelijke afkorting voor Centrale Raad van Sovjetvakbonden. In het Engels wordt daarvoor de afkorting AUCCTU gehanteerd.

In een in 1981 door Novosti uitgebrachte brochure wordt deze verhouding evenwel zo uitgelegd alsof er van ondergeschiktheid geen sprake zou zijn. Gesteld wordt namelijk dat " ... (der) sozialistische Volksstaat, die Partei und die Gewerkschaften ... eine gemeinsame Klassenmässige Basis (haben), sie haben folglich auch gemeinsame Aufgaben, die sie im Interesse des ganzen Volkes lösen. Die Partei und die Gewerkschaften sind jedoch zwei verschiedene Organisationen. Die Gewerkschaften vereinigen Werktätige nach dem Produktionsprinzip, und zwar auch solche, die noch nicht genügend bewusst und aktiv sind Die KPdSU vereinigt einen relativ geringen Teil der bewussten und aktivsten Werktätigen und bildet ... den Kern des politischen Systems der sovjetischen Gesellschaft, der staatlichen und der gesellschaftlichen Organisationen" *). Deze toelichting moet dan leiden tot de conclusie dat " ... (die) KPdSU ... nicht die Funktionen der Gewerkschaften (übernimmt) ...", maar "slechts" politiek en ideologisch leiding geeft aan deze vakbonden. Dat betekent dat de partij " ...unter den Massen die marxistische leninistische Ideologie (verbreitet) und ... die Werktätigen in den kommunistischen Aufbau (einbezieht), und zwar über die Kommunisten in den Reihen der Gewerkschaften" **).

Communistische opvattingen over vakbonden

Alvorens een gedetailleerd beeld te geven van de feitelijke rol van de vakbonden in de Sovjetsamenleving, is het nuttig in te gaan op de algemene communistische opvattingen t.a.v. deze organisaties.

Illustratief voor de waardering van wat in het westers spraakgebruik "vrije vakverenigingen" worden genoemd is de door reeds aan het einde van de 19e eeuw voor deze organisaties gebruikte uitdrukking "trade unionism", die duidelijk negatief is bedoeld. Deze uitdrukking is in een recenter verleden gedefinieerd als "een opportunistische trend in de arbeidersbeweging", wier leiders "zich op het standpunt stellen van klassensamenwerking"***).

Deze definiëring duidt erop dat er een essentieel verschil moet bestaan tussen communistische vakbonden en de z.g. vrije vakverenigingen. Immers, communistische vakbonden (en zeker de Oosteuropese) willen niet weten van

*) , Gewerkschaften, Gesellschaft und Staat, APN-Verlag, Moskau 1981, pg. 18-19.

**) , op.cit., pg.19

***) Small Soviet Encyclopedia, 3rd Edition, Volume 9, State Scientific Publishing House, Moscow, 1960

klassensamenwerking, omdat voor hen per definitie de arbeidersklasse de enige leidende macht is.

Er is nog een ander verschil dat daarmee samenhangt. In marxistisch-leninistische opvattingen bestaan er in het geheel geen principiële klassetegenstellingen meer onder het "socialisme" naar Oosteuropes model en daarom juist is de taak van de vakbonden anders dan onder het kapitalisme. Omdat de uitbuiting van de ene mens door de andere onder het Oosteuropese socialisme tot het verleden behoort, zullen vakbonden in dit systeem zich ook niet meer met "loondemagogie" bezighouden.

Het is vooral geweest die aande rol van deze organisaties in communistische systemen inhoud heeft gegeven. Toen de communisten in Rusland aan de macht waren gekomen lag het voor de hand dat zij - teneinde een zo stevig mogelijk fundament voor hun machtspositie te verkrijgen - onder meer zouden proberen arbeidersmassa-organisaties zoals de vakverenigingen aan zich te binden.

Ook de congressen van het Russisch vakverbond in 1918 en 1919 is de vraag aan de orde geweest of vakbonden al of niet als staatsorganen moesten worden beschouwd. , die tijdens het congres van 1919 het woord voerde, gaf daar als zijn oordeel dat "het aanbeveling verdiende om geleidelijk aan te sturen op de omvorming der vakverenigingen tot staatsorganen. Het is onvermijdelijk, zo betoogde hij, dat de vakbonden staatsorganen worden, maar dat kan niet onmiddellijk, want het is de arbeiders nog niet gelukt de drek der oude wereld van zich af te schudden. Zij hebben thans nog gewoonten die het onmogelijk maken om de vakverenigingen onmiddellijk in staatsorganen te veranderen" Hoewel tijdens dit congres een resolutie in deze zin werd aangenomen, zijn tot op dit moment de Sovjetvakbonden nog niet formeel tot staatsorganen geworden, maar fungeren zij wel - zoals eerder al aangegeven - als verlengstuk van partij en staat.

Een van de meest bekende uitspraken van m.b.t. de vakbonden heeft te maken met het feit dat hij deze uitdrukkelijk ziet als een soort scholings- en opvoedingsorganisaties. In de opvatting van is een vakbond een school "... eine Schule der Leitung und des Wirtschaftens, eine Schule des Kommunismus " **). In een in 1970 gepubliceerd artikel in Leninism Today wordt aan

*) -citaat uit : , De vakbeweging en haar problemen, N.V. De Arbeiderspers, Amsterdam 1951, pg. 236.

**) , op.cit., pg. 8.

deze uitspraak meer reliëf gegeven. Het artikel citeert in dit verband een resolutie van het in 1920 gehouden 9e CPSU-congres over de vakbonden : "As a school of communism and a link between the more backward masses of the proletariat ... and the Communist Party ... the trade unions must educate and organize these masses in the cultural, political and administrative senses, and elevate them to the level of communism, preparing them for the role of makers of the communist system which the Soviet state, as the historically established form of proletarian dictatorship, is creating" *). De schrijver voegt daar zelf aan toe dat deze vakbonden " represent primary school in which broadest sections of the working people receive organizational and political education", dat zij zijn " a school of cohesion and solidarity" *). Tot vandaag de dag doet deze opvatting in de Sovjet-Unie opgeld. Niet alleen is zij nooit herroepen, maar zij werd tijdens het 17e vakbondcongres van maart 1982 nog eens bekrachtigd. Het Sovjet-regeringsdagblad Izvestia schreef toen dat " ... trade unions occupy an important place in socialist society's political system. They are a powerful means for developing democracy and involving working people in building communism". Voorts werd de bekende -uitspraak ("Soviet trade unions are a school of administration, a school of management and a school of communism") nog eens onderstreept en werd gesteld dat " ... (the) 17th USSR Trade Union Congress is showing clearly and convincingly that millions and millions of urban and rural workers are passing through it successfully". Tenslotte werd opgemerkt dat " ... trade union committees must cooperate more actively with organs of Soviet power ..." en dat "...sovietscannot work efficiently without cooperating with trade unions. Cooperation between them must be strengthened at all levels, including the highest levels" **). Uit deze citaten kan maar één conclusie getrokken worden, n.l. dat in marxistisch leninistische opvattingen vakbonden in dienst behoren te staan van de partij. Immers, vakbonden moeten opvoeden tot het communisme, tot de doctrine volgens welke de leidende

*) , Lenin's struggle against anarchosyndicalism, in : Leninism Today, Novosti Press Agency Publishing House, Moscow, 1970, pg. 226.

**) Trade Unions are a School of Communism, Editorial Article, Izvestiya, Moscow, 18 march 1982, opgenomen in FBIS-Daily Reports, 16 march 1982.

rol in de samenleving toevalt aan de voorhoede van de arbeidersklasse, d.w.z. aan de communistische partij.

zelf heeft de rol van de partij duidelijk omschreven : "Only the Party, being the highest form of political organization, can lead the non-Party masses of the working people, can enlighten, educate and prepare them for active participation in state management, in economic and cultural development, in the construction of a new society" *). Derhalve geen onafhankelijkheid voor de vakbonden van de leidinggevende politieke macht : de communistische partij.

*) , op. cit., pg. 223.